

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію МОСЕНДЗ ОКСАНИ ОЛЕГІВНИ
«СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ І СВІТЛА В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ
ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ. В КОНТЕКСТІ ПОШУКІВ
НАЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ»,

представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 023 — образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація

Ступінь актуальності теми дослідження. Сучасна стратегія входження української національної культури у світову спільноту, що набуває нової гостроти в нинішній ситуації у зв'язку з поширенням глобалізаційних процесів, вимагає розв'язання комплексу завдань, спрямованих на збереження духовних здобутків нації, оригінальності і неповторності мистецтва українського народу, як справедливо відзначає авторка (с. 3). Особливу роль у вирішенні цих завдань мають відіграти такі важливі для проявів національної психології та естетичних смаків чинники, як колір і світло, а вивчення їхнього символічного значення сприятиме не лише більш ґрунтовному осмисленню феномену українського модерного живопису першої третини ХХ ст., а і збереженню національної ідентичності в сучасному українському малярстві. Утім, на сьогодні ще бракує комплексного наукового дослідження в мистецтвознавчій галузі, в якому було б отримано теоретичне осмислення чинників, що вплинули на посилення і переосмислення ролі і смислового наповнення символіки кольору і світла в українському живописі першої третини ХХ ст. в контексті пошуків національного стилю. Не вистачає систематизації бібліографічних даних, чимало творів цієї мистецької галузі доби українського національного відродження залишаються невиявленими в музейних та приватних колекціях. Порушені в даній дисертації проблеми принципово важливі як для подальшого розвитку теорії і практики українського мистецтва і мистецтвознавства, так і для сучасного висвітлення і збереження національної культурної спадщини.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, спираються на самостійні дослідження авторки по виявленню живописних творів українських митців першої третини ХХ ст. в різних стильових напрямках, в яких використовувалася символіка кольору і світла як ідентифікатор національної ідентичності. Авторка працювала в Національній бібліотеці України імені І.В. Вернадського, Науковій бібліотеці Харківської державної академії дизайну і мистецтв, Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Короленка, Одеській національній науковій бібліотеці, Національному художньому музеї України в Києві, Харківському художньому музеї, Дніпропетровському художньому музеї, Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, Художньо-меморіальному музеї Олени Кульчицької у Львові, Художньо-меморіальному музеї Олекси Новаківського у Львові, Національному центрі мистецтва й культури імені Жоржа Помпіду в Парижі, а також вивчала настінні розписи у Володимирському соборі в Києві і Трьохсвятительському храмі в Харкові. Окрім того, авторкою були досліджені архівні документи в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України в Києві. На основі власних спостережень та аналізу виявленої джерельної бази авторка обґрунтовано характеризує добу першої третини ХХ ст. як період напружених пошуків національного стилю, а символіку кольору і світла розглядає як необхідний чинник національної ідентифікації. Переконливим підтвердженням достовірності наукових положень дослідження є додаток у вигляді альбому і ілюстрацій.

Положення дисертації достатньо апробовані та обговорені на 13-ти всеукраїнських і міжнародних наукових, науково-методичних та науково-практичних конференціях. Об'єкт і предмет дослідження та ракурс обраної проблематики відповідають паспорту спеціальності 023 – образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Достовірність і наукова новизна отриманих результатів. У викладеному вище аналізі вже впливає достовірність і наукова повнота отриманих авторкою результатів. В продовження підтверджую, що текст дисертації та публікації є новим науковим дослідженням символіки кольору і світла в українському живописі першої третини ХХ ст. в контексті пошуків національного стилю. Як справедливо сказано у першому розділі дисертації, «у сучасному мистецтвознавстві безпосередньо проблема символічного звучання кольору і світла в українському живописі першої третини ХХ століття в науковій літературі систематично ще не висвітлювалась» (с. 41). Наведені авторкою літературні, архівні джерела і виявлені нею нові художні твори та архівні джерела, які вона вводить до наукового обігу, є доказом того, що дане наукове дослідження має наукову новизну. Заслугує на увагу і методологічна основа представленої до захисту дисертації, завдяки якій авторка вперше аналізує окремі художні твори «у взаємозв'язку історичних, політичних, соціокультурних, психологічних та технологічних чинників використання символіки кольору і світла в українському живописі першої третини ХХ ст.» (с. 5). Вперше символіка кольору і світла в українському живописі розглядається в контексті пошуків національного стилю. Не викликає будь-яких сумнівів і достовірність висновку авторки про те, що основними джерелами символіки кольору і світла як ідентифікаторів національної ідентичності в українському станковому і монументальному живописі першої третини ХХ ст. в процесі пошуків національного стилю ставали давньоукраїнський іконопис, народне декоративно-ужиткове мистецтво, зокрема народний костюм, українська орнаментика, переосмислені в нових світоглядно-філософських параметрах. (с. 161). Основні наукові результати дослідження, як зазначає сама авторка, досягнуті нею самостійно.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертації були оприлюднені у 19 наукових публікаціях, 8 з них надруковані у наукових виданнях з мистецтвознавства,

які вийшли у Великобританії, Польщі, Австрії та в Україні; серед них 3 статті, які відповідають вимогам МОН України щодо публікацій здобувача ступеня доктора філософії (2 з них у фаховому виданні України, 1 – у науковому виданні з мистецтвознавства країни Європейського Союзу), 11 – у збірках матеріалів і тез наукових конференцій. Анотації відповідають положенням та висновкам тексту дисертації.

Практичне значення результатів дослідження. Теоретичні і практичні результати дослідження Мосендз Оксани, перш за все, стали можливими завдяки вдало обраній методиці, що в подальшому може слугувати продовженню дослідження на матеріалі пізніших періодів історії українського мистецтва. Результати дослідження можуть стати підґрунтям для подальших міждисциплінарних розвідок у суміжних з мистецтвознавством сферах, зокрема в етнології, історії українського костюму як одного з маркерів національної ідентичності. Практичне значення даної дисертації може також полягати у використанні її результатів в узагальнюючих працях з історії українського мистецтва, при підготовці наукових монографій, підручників, методичних розробок, навчально-професійних програм, навчальних посібників і лекційних курсів у навчальних закладах мистецтва і культури, для інформаційного доповнення каталогів та екскурсійних програм музейними установами.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Структура дисертації цілком логічна і послідовна. Подані анотації українською та англійською мовами, список публікацій за темою дисертації та апробація результатів. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 481 позицію, списку ілюстрацій (176 позицій) і додатків у вигляді окремого альбому. Обсяг основного тексту складає 168 сторінок. Загальний обсяг дисертації – 324 сторінок, а також додано раніше не опублікований текст «Теорії кольору» О. Богомазова із ЦДАМЛМ України (18 с.).

У **вступі** авторка, дотримуючись необхідних вимог, досить чітко визначила об'єкт і предмет дослідження, узгодивши їх з метою і завданнями, розкрила методологічні засади роботи, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість результатів, засвідчила належну апробацію основних теоретичних узагальнень і висновків у вигляді виступів на наукових міжнародних і всеукраїнських конференціях, а також у публікаціях.

При створенні наукової бази даних авторкою проведеного дослідження була опрацьована необхідна кількість літературних джерел, аналіз яких подається у **першому розділі** дисертації. Авторка аналізує досить широке коло джерел, включаючи іноземні. Увесь об'єм наукової літератури, дотичної до теми даної роботи, яка була використана авторкою в процесі наукового дослідження, була умовно поділена на декілька груп за окремими темами. Досить вдало, на наш погляд, визначені авторкою підходи та методи дослідження, відібрані за їх відповідністю вирішувати завдання комплексного рівня пізнання. У **другому розділі**, що складається з чотирьох підрозділів, оглядово простежено роль кольору і світла в світовому образотворчому мистецтві, а також розкрито, що пошуки національного стилю в українському малярстві першої третини ХХ ст. супроводжувались актуалізацією не лише проблеми кольору і світла в ключових творах тогочасних майстрів станкового і монументального живопису, а і його символічним наповненням, що віками зберігалось в колективній народній пам'яті та традиційному мистецтві українського народу. **Третій розділ** поділено на п'ять підрозділів, в яких авторка визначає, що основним джерелом використання символіки кольору і світла як ідентифікаторів національної ідентичності в українському станковому і монументальному живописі першої третини ХХ ст. в процесі пошуків національного стилю ставали давньоукраїнський іконопис, народне декоративно-ужиткове мистецтво, зокрема народний костюм, українська орнаментика, переосмислені в нових світоглядно-філософських параметрах.

Логічним теоретичним завершенням роботи сприймаються **підсумкові висновки**, що відповідають поставленим меті і завданням, чітко сформульовані, достатньо обґрунтовані.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Відзначаючи досить високий фаховий рівень даного дослідження, тим не менш вважаємо за необхідне вказати на низку недоліків і звернути увагу на деякі дискусійні положення:

1. Сконцентрувавши увагу на творчій спадщині Михайла Бойчука, зробивши досить глибокий аналіз його творів з точки зору символіки кольору і світла, на наш погляд, авторка недостатньо уваги приділила творчості деяких провідних представників «школи Бойчука», наприклад, І. Падалки, В. Седяра.
2. У другому розділі авторка досить глибоко аналізує український живопис XVII століття, звертаючи основну увагу на колорит картин із зображенням козака Мамає, але при цьому, на наш погляд, недостатньо уваги приділила колористиці родинних (парсунних) портретів, як суто національного явища української культури.
3. В дослідженні всебічно проаналізована роль кольору і світла в українському живописі від доби прийняття християнства на Київській Русі до початку XX століття, але, на наш погляд, слід було би все-таки більше уваги приділити особливостям використання кольору і світла за доби українського бароко.
4. Розглянувши колорит творів майстрів українського конструктивізму, авторка акцентує увагу на символіці кольорів агітаційних транспарантів, плакатів, етикеток, сценографії та на обкладинках книжок і журналів, але обходить книжкові ілюстрації.
5. Дисертація присвячена проблемі символіки кольору і світла. Авторка аналізує твори одного з теоретиків українського авангарду – О. Богомазова, його теорію кольоропису, але чомусь не зупиняється на терміні «світлопис», введеному Велиміром Хлебніковим.

Утім, наведені нами вище зауваження і побажання мають скоріше рекомендаційний характер і висловлені з надією, що стануть в пригоді в подальшій науковій роботі Оксани Олегівни.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів:

Дане дослідження є завершеною науковою працею, в якій отримані нові, науково обґрунтовані і достовірні теоретичні результати, важливі для українського мистецтвознавства на сучасному етапі. Результати дослідження у достатній мірі апробовані у фахових мистецтвознавчих виданнях. Дисертація може стати приводом для продовження досліджень в обраному напрямі. Матеріали цієї наукової праці можуть бути використані мистецтвознавцями, культурологами при написанні узагальнюючих праць з історії і теорії мистецтва і культури, у викладацькій роботі. Вважаю, що дисертація **О. О. Мосендз** є самостійною завершеною науковою працею і відповідає чинним вимогам присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 023 — образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Доктор мистецтвознавства,
старший науковий співробітник
відділу теорії та історії культури, професор
Інституту проблем сучасного мистецтва

Олексій РОГОТЧЕНКО